בס"ד, כ"א כסלו התשפ"ז

ערכין י"ד – שדה אחוזה ושדה מקנה, אילנות בשדה, חומש, שור מועד ואונס ומפתה

שאלות:

1. יוסי הקדיש שדה שכולה סלעים שירש מאביו. כמה הוא צריך לשלם בשביל לפדות מההקדש?

שדה אחוזה ושדה מקנה

- המשנה אומרת שבשדה אחוזה יש להקל ולהחמיר, כלומר, לפעמים יש בדין קולא ולפעמים חומרא: המקדיש בחולת המחוז (קרקע גרועה) ובפרדיסות סבסטי (קרקע מעולה) נותן לפי חמישים שקל כסף לשטח הראוי לזריעת חומר שעורים (בהפחתה לפי השנים שעברו מהיובל), ובשדה מקנה (שקנה מאדם אחר) נותן את שוויו. **רבי אליעזר** אמר ששדה מקנה ושדה אחוזה נפדות לפי אותו חשבון של חמישים שקלים, וההבדל הוא שבשדה אחוזה הבעלים מוסיף חומש ובשדה מקנה לא.
- **רב הונא** אמר שמי שהקדיש שדה מלאה אילנות פודה את האילנות בשוויין, וחוזר ופודה את הקרקע לפי חשבון שדה אחוזה, כי אדם מקדיש בעין יפה (כל דבר בפני עצמו, ולא שיפדה אילנות אגב הקרקע).
רב נחמן הקשה ממשנתנו שאומרת שגם בפרדיסות נותנים לפי חשבון שדה אחוזה, ו**רב הונא** ענה שמדובר בקרקע שראויה לפרדס אבל לא נטועה בפועל.
רב נחמן הקשה מברייתא שלומדת מ"מִשְׂדֵּה אֲחֻזָּתוֹ" ששדה גפנים, קנים ואילנות נפדית לפי חשבון שדה אחוזה, ו**רב הונא** ענה שגם שם מדובר שפודה את האילנות וחוזר ופודה את הקרקע, ומה שנאמר שם שדה מדובר רק על הקרקע.
רב נחמן הקשה מברייתא שאומרת שמי שהקדיש שלושה אילנות ממטע עשרה לבית סאה (שכל העשרה מפוזרים בצורה אחידה בשדה), הקדיש גם את הקרקע ואת האילנות שביניהם, ופודה הכל לפי חשבון שדה אחוזה. בפחות מכן או ביותר (שנטועים בצורה יותר צפופה או יותר דלילה), או שהקדישן בזה אחר זה (לא שלושה אילנות בבת אחת), הקדיש רק את האילנות. ולא עוד, אלא אפילו הקדיש אילנות ואחר כך הקרקע, פודה את האילנות בשוויין וחוזר ופודה את הקרקע (כי לא הקדיש אותם ביחד). מכאן שבמקרה הראשון שהקדיש אותם ביחד פודים הכל יחד, שלא כדברי **רב הונא**!
רב הונא ענה שהברייתא כדעת **רבי שמעון**, שהמקדיש בעין רעה מקדיש (כמה שפחות), כמו שמוכח מהברייתא שהמקדיש שדה לא מקדיש אילנות שבתוכה, ואילו **רב הונא** סובר כדעת **חכמים**.
הגמרא מקשה שלדעת **רבי שמעון** הולכים אחר זמן הפדיון, ואם ככה גם כשהקדיש בזה אחר זה, כשפודה זה צריך להיות ביחד עם השדה, כי הכל של היורש!
כך לכאורה מוכח בברייתא בקונה שדה מאביו, **רבי מאיר** סובר שדינה כשדה אחוזה רק אם האב מת לפני ההקדש, ו**רבי יהודה** ו**רבי שמעון** סוברים את הדין גם כשהאב מת אחרי ההקדש. מכאן הגמרא מנסה להסיק שהולכים אחר הפדיון, ושלכן בסוף הברייתא ייפדו הכל יחד, כי זה הכל של הבן היורש. אבל **רב נחמן בר יצחק** דחה את ההוכחה: כי הם דורשים מפסוק "מִשְׂדֵּה אֲחֻזָּתוֹ" ולא כתוב סתם 'שדה', על מנת למעט מדין שדה מקנה שדה שראויה להיות אחוזתו, ולכן אין ראיה שהולכים אחר הפדיון.

- **רב פפא** אמר שמי שהקדיש קרקע טרשים פודן בשוויין ולא בחמישים למרות שהם אחוזה (כי כתוב "בית זרע", והם לא ראויים לזריעה), אבל אם הבעלים לא גאלו והגזבר מכר לאחר, הם כן יוצאים לכהנים ביובל, כי לעניין הזה כתוב שדה ולא בית זרע. מכר טרשים, הם נגאלים גם לפני שחלפו שנתיים, כי הפסוק "בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת" שמחייב שנתיים מדבר על 'תבואות', אבל חוזרים לבעלים ביובל, כי כאן כתוב "וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ" וזו אחוזה.

  מי שהקדיש אילנות פודן בשוויין (כי זה לא בית זרע) ואם הגזבר מכר אותם הם לא יוצאים לכהנים ביובל (כי כתוב לעניין חזרה 'והיה השדה'). מכר אילנות בלבד, לא גואלים אותם לפני שנתיים, כי הם נותנים תבואה, ואם לא נגאלו, הם לא חוזרים ביובל, כי הם לא אחוזת קרקע. הגמרא שואלת למה לא ייפדו אגב הקרקע, ועונה שקרקע הדקל נקנית רק כשהקונה (או המקדיש) טוען שנמכרה במפורש.

2. יעקב הקדיש שדה שקנה מחברו ורוצה לפדות אותה בעצמו. הוא מוסיף חומש?

<u>חומש בשדה מקנה</u>

הברייתא בגמרא אומרת שבפדיון שדה מקנה כתוב "מַכְסַת הָעֶרְכְּךָ", שמכסת משמעו שווי כספי ולא חמישים שקל, ו**<u>רבי אליעזר</u>** <u>למד</u> גזירה שווה שנאמר "וְחִשַּׁב" בשדה אחוזה ובשדה מקנה, ומה שם דבר קצוב, אף כאן, כלומר 50 שקל ולא שווי כספי.
הגמרא שואלת האם **<u>רבנן</u>** <u>סוברים</u> שיש גזירה שווה ולומדים ממנה תוספת חומש לפדיון שדה מקנה, או שלא? **רבא** אמר שמסתבר שאין להם גזירה שווה, כי חומש נאמר גם בשדה אחוזה וגם במקדיש ביתו, והם שני כתובים הבאים כאחד, ושני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין. ולמי שאומר שמלמדין, חומש נאמר גם במעשר שני ובבהמה טהורה וטמאה, ולכן זה כתובים רבים. המסקנה היא, שגם לדעת **<u>חכמים</u>** אין חומש בשדה מקנה.
ברייתא תומכת בדין של **רבא**, אבל לומדת את הדין ממקור אחר, מההיקש לערכין שב"מִכְסַת הָעֶרְכְּךָ": מה ערכין אין מוסיפים חומש, אף שדה מקנה.

3. שור מועד של דני המית עבד של חברו. כמה הוא משלם?

<u>שור מועד שהמית עבד</u>

המשנה ממשיכה בסדרת המשניות להקל ולהחמיר ו<u>אומרת</u> שבשור מועד שהמית את העבד יש להקל ולהחמיר: בין שהמית את הנאה שבעבדים ובין את הכעור, נותן שלושים סלע. המית בן חורין נותן את שוויו, ואם הוא חבל בעבד או בן חורין ולא הרג אותו נותן נזק שלם.

הגמרא <u>שואלת</u> אם המשנה שמחייבת נזק שלם בחבלה רק בשור מועד חולקת על **<u>רבי עקיבא</u>**, שסובר שגם תם משלם נזק שלם, <u>ועונה</u> שהמשנה מתאימה גם לדעתו: היא נקטה מועד ברישא בגלל תשלומי ההמתה, כי תם שהמית פטור מכופר של שלושים סלעים.

4. אריה אנס נערה, בת כהן גדול. כמה הוא משלם מלבד הקנס?

<u>אונס ומפתה</u>

המשנה <u>אומרת</u> שבאונס ובמפתה יש להקל ולהחמיר: האונס או המפתה את הגדולה שבכהונה ואת הקטנה שבישראל נותן חמישים סלעים, והבושת והפגם זה סכום שמוערך לפי המבייש

והמתבייש. (הפגם מחושב לפי כמה אדם מוכן לשלם בשביל להשיא לעבדו שהוא מרוצה ממנו דווקא שפחה בתולה, רש"י)
הגמרא שואלת: אולי חמישים הסלעים זה הסכום הכולל ואין מה לשלם בושת ופגם בנפרד! ו**רב זעירא** ענה וכי יאמרו יאמרו שבעל בת מלכים חמישים ובעל בת הדיוטות חמישים? ועכשיו עם התשלום הייחודי של הבושת והפגם יש הבדל. **אביי** הקשה שלפי זה גם בעבד יאמרו שעבד נוקב מרגלית שלושים ועבד עושה מחט שלושים! ו**רב זעירא** ניסה לתרץ שזה לא דומה, כי כאן אם אחד בא עליה שלא כדרכה ואחר כדרכה, אצל השני היא כבר היתה פגומה ולכן לא סביר ששניהם ישלמו חמישים בלבד, למרות ההבדל בפגם. **אביי** הקשה שגם בעבד הקנס שווה לבריא ולמוכה שחין!
בסוף **אביי** תירץ שיש לימוד מפסוק מיוחד, "תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ" שמלמד שיש בושת ופגם, ו**רבא** אמר שהכתוב "וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ" הוא להנאת השכיבה, וחמישים הם על הנאה, ולכן יש עוד דבר, והוא בושת ופגם.